

Cieślak, Tadeusz

Nowe materiały o Ignacym Krasickim i jego sekretarzu

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 4, 664-666

1965

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

którego skierowano Joachima von Alvenslebena, a szczególnie brak notatki o dalszych losach Ludolfa von Alvenslebena (wydanego władzom polskim?), którego znamy z wielu zarządzeń antypolskich (nie tylko w związku z krwawą niedzielą w Bydgoszczy) oraz z działalności jako zwierzchnika policji bydgoskiej, itd. Wartoby tej postaci poświęcić więcej uwagi, gdyż niewiele ma sobie równych wśród katów hitlerowskich. Następne dwie prace wzajemnie się uzupełniają. Praca Stanisława Potockiego (*Przyczynki do dziejów spółdzielczości niemieckiej na Pomorzu Gdańskim w latach 1920—1939*) porusza zagadnienie szersze, szkicując główne cechy charakterystyczne i etapy rozwojowe spółdzielczości niemieckiej na Pomorzu. Natomiast Tadeusz Kowalaka zajmuje się ściśle Grudziądzem, jako kierowniczym ośrodkiem spółdzielczości niemieckiej na Pomorzu Gdańskim w latach 1920—1939, przedstawiając bardzo interesujące liczby i odsłaniając skomplikowane powiązania zakulisowe. Obydwie prace — Potockiego i Kowalaka — zwracają uwagę na bardzo ciekawy odcinek zmagañ narodowościowych, łączący się z eksploatacją ekonomiczną, a równocześnie ilustrujący nadużywanie szyldu spółdzielczości w warunkach kapitalizmu. Problemem budowy władzy ludowej z perspektywy działalności Polskiej Partii Socjalistycznej w Grudziądzu (1945—1948) zajmuje się w swoim artykule Jan Chamoł, zapewniając wstępnie istotną lukę w naszej historiografii. Autor określa artykuł jako pracę materiałową, opartą głównie na miejscowej prasie, ale zawiera ona bardzo wartościowe informacje o powiększaniu się grupy zwolenników jednolitego frontu i o tarciach wewnętrznych. Ostatnią pozycją w dziale artykułów jest praca Czesława Pietruczenia, poświęcona opisowi geograficznemu zlewni rzeki Mąrawy i przynosząca masę informacji o terenach, które mogłyby stać się zapleczem turystyczno-wypoczynkowym Grudziądza. Dział źródeł i materiałów sprawdza się do dwóch pozycji. Jedną jest komunikat Krystyny Przewoźnej o pracach archeologicznych w okolicach Świecia nad Wisłą w 1962 r., a drugą materiały Anny Perlińskiej o sytuacji mieszkaniowej bezrobotnych Grudziądza (1931—1935). Zamieszczone informacje o grudziądzkim osiedlu bezrobotnych „Maderze” są wstrząsającą ilustracją położenia w Polsce międzywojennej dużej grupy ludności, której system kapitalistyczny nie mógł zapewnić nawet najbardziej elementarnych warunków życia.

W dziale sylwetek ludzi regionu Henryk Bugalski przypomina zasłużonego pedagoga, dyrektora gimnazjum w Chełmnie, Wacłocha Łożyńskiego (1808—1884). Recenzje omawiają zasadniczo prace zajmujące się regionem grudziądzkim. Bardzo ciekawie ujęta jest kronika oddająca różnorodność organizacji kulturalnych i naukowych Grudziądza. Oczywiście nie zachwyca doprowadzanie kroniki jedynie do końca 1963 r. i czytelnik chciałby otrzymywać wiadomości bliższe dacie ukazania się „Rocznika”, ale zapewne istnieją tu przyczyny niezależne od redakcji, a mianowicie wciąż zbyt długi proces produkcyjny książki.

Tadeusz Cieślak

NOWE MATERIAŁY O IGNACYM KRASICKIM I JEGO SEKRETARZU

Archiwum Literackie, t. 9, z. 2, *Miscellanea z doby Oświecenia*, Instytut Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk, Wrocław 1965, ss. 433, 5 nłb.

W tomie IX, z. 2 *Archiwum Literackiego* wśród różnych materiałów z doby Oświecenia znajdują się interesujące prace o życiu Ignacego Krasickiego. Bolesław Kunior w artykule pt. *Nowe przyczynki do biografii biskupa Ignacego Krasickiego* (ss. 22—45) do ustaleń Z. Golińskiego dołączył trzy

nowe fragmenty z życia biskupa, a mianowicie o święceniach oraz o jego staraniach najpierw o biskupstwo warmińskie, a następnie o arcybiskupstwo gnieźnieńskie. Starania te spowodowały przeprowadzenie tzw. procesu informacyjnego, którego zadaniem było ustalenie kwalifikacji kandydata. Kunior przedrukował dokumenty dotychczas nie publikowane, jak metrykę jego wyższych święceń, teksty protokołów obydwu procesów informacyjnych (o biskupstwie warmińskim i arcybiskupstwie gnieźnieńskim) oraz krótką decyzję papieża w sprawie samego procesu. Wszystkie teksty podano w języku łacińskim i polskim. Zainteresowany dziejami Warmii wysunął na pewno swoje zastrzeżenia do tekstu, bo wydawca opuścił część procesu dotyczącą stanu diecezji warmińskiej i gnieźnieńskiej, a to przecież może przedstawiać cenny materiał historyczny. Na szczęście pełne teksty w postaci mikrofilmów znajdują się w Bibliotece Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i można będzie do nich dotrzeć i ewentualnie wykorzystać w druku. Część ogłoszona przez Kuniora zajmuje się studiami teologicznymi Krasickiego oraz jego walorami moralnymi.

W tym samym tomie znajduje się artykuł Romana Wołoszyńskiego o *Krasickim w zapiskach archiwum zamku Leskiego* (ss. 157—189). Zamek w Lesku był własnością bratanka Ignacego Krasickiego — Ksawerego (1774—1844), który założył specjalne archiwum, znajdujące się obecnie w Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Rzeszowie z siedzibą w Przemyślu. Wołoszyński po krótkiej informacji o założycielu archiwum zamieszcza przedruki listów dotyczących osoby Ignacego lub wyszłe spod jego pióra. Są to listy z lat 1772—1801, nie wnoszące żadnych ważniejszych odkryć i zajmujące się głównie sprawami rodzinnymi i życiem towarzyskim. W jednym z listów (z dn. 14 września 1789, Ksawery Krasicki do Antoniego Krasickiego) wymienione jest nazwisko księdza kanonika Kalnassy, którym zajmuje się specjalnie trzeci artykuł w tym samym tomie: *Zbigniewa Golińskiego i Mieczysława Klimowicza, Joachima Kalnassy tłumaczenia różne i własnej myśli wiersze*, ss. 106—156.

Joachim Kalnassy nazywany był „prawą ręką księdza Biskupa Warmińskiego”¹. Urodził się w Barczewie w pow. olsztyńskim w listopadzie 1742 r. jako syn tamtejszego burgrabiego Zygmunta de Kalnassy i Katarzyny z domu Strachowskiej. Nauki pobierał w Barczewie i Reszlu. Znalazłszy się w Warszawie został Kalnassy sekretarzem osobistym Ignacego Krasickiego, zyskując jego całkowite zaufanie. Krasicki zlecał mu najróżniejsze poufne sprawy, wierzył w jego lojalność i nigdy się na nim nie zawiodł. Wybór Kalnassy'ego na sekretarza w 1766 r. przez Krasickiego prawdopodobnie łączył się z planami uzyskania biskupstwa warmińskiego i wybrania Warmiaka, orientującego się w sprawach regionu, który zresztą okazał się bardzo wartościowym współpracownikiem. Przeszło trzydzieści lat trwała współpraca między Krasickim a Kalnassy'm. Za swoim patronem wyjechał Kalnassy około 1767 r. na Warmię i tam z nim pozostał aż do uzyskania przez Krasickiego arcybiskupstwa gnieźnieńskiego i wyjazdu w 1795 r. do Skierniewic². W 48 roku życia, ku zdumieniu wszystkich znajomych, został Kalnassy księdzem i dzięki protekcji biskupa szybko awansował najpierw jako proboszcz w Kwiecowie (luty 1790), Zamkowie (czerwiec 1790 r.) i Lubominie (październik 1790 r.). W 1792 r. otrzymał po bracie biskupa probostwo lidzbarskie, w 1796 r. kanonię, a w 1799 r. pralaturę i godność kustosa katedralnego. Kalnassy znany był z zamiłowania do ogrodnictwa. Był też tłumaczem na język polski księżeczki św. Franciszka Salezego, którą wydał D. K. Kanter w Kwidzynie już po jego śmierci. Z protokołów

¹ Pod takim tytułem ogłosił artykuł o nim M. Kurpiel w „Pamiętniku Literackim” z 1907 r., ss. 492—500.

² Z. Goliński i M. Klimowicz, ss. 110—111.

Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk wiadomo, że przedstawiał do oceny gramatykę języka greckiego oraz przekłady z Propercjusza, nie zyskując jednak pozytywnej oceny³. Umarł 2 kwietnia 1802 r. we Fromborku. Pozostawił po sobie wiele utworów poetyckich, których część ogłoszono obecnie w omawianym tomie „Archiwum Literackiego”⁴. Nazwisko Kalnassy'ego występuje jeszcze w historii „Monitora”, w związku z wojażami Krasickiego do Warszawy.

Jeden z autorów omawianych artykułów (Z. Goliński) od wielu lat głosi potrzebę zorganizowania specjalnego muzeum biograficznego w miejscu wieloletniego pobytu Ignacego Krasickiego, w Lidzbarku Warmińskim. Grono zwolenników tego projektu nieustannie powiększa się i wszystko wskazuje na realność projektu, który wzbogaciłby poważnie ośrodki kulturalne regionu. Wyżej omówione prace są świadectwem żywego zainteresowania naszych historyków literatury materiałami dotyczącymi życia wielkiego pisarza i jego współpracowników, co na pewno ułatwiłoby stworzenie wspomnianego muzeum.

Tadeusz Cieślak

Sprawy polskie na konferencji pokojowej w Paryżu w 1919 r. Dokumenty i materiały, t. 1. Redakcja zbioru — Remigiusz Bierzanek i Józef Kukułka; opracowanie t. 1 — Karol Lapter, Remigiusz Bierzanek, Tadeusz Cieślak, Benjamin Perelmuter, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 1965, ss. 463.

Powstanie II Rzeczypospolitej i pierwsze lata jej istnienia są okresem, który wśród historyków polskich cieszy się niezmiennie dużym zainteresowaniem. Przyczyny, które ukształtowały warunki umożliwiające odbudowę Państwa Polskiego, jego sytuacja wewnętrzna i położenie międzynarodowe, a w szczególności kształtowanie się granic państwowych — to przedmiot wielu studiów historyków polskich. Po monografiach L. Grosfelda¹, H. Jabłońskiego², zbiorze studiów o problemie polsko-niemieckim w traktacie wersalskim wydanym przez Instytut Zachodni³, ostatnio ukazał się obszerny pierwszy tom dokumentów i materiałów, poświęcony sprawom polskim na konferencji pokojowej w Paryżu w 1919 r. Podział materiałów w poszczególnych tomach podporządkowano zasadzie problemowo-terytorialnej. W pierwszym tomie zamieszczono materiały o sprawach ogólnych oraz problemach pomorskich, gdańskich i wielkopolskich na konferencji wersalskiej. Te cztery grupy dokumentów i materiałów wyodrębniono w oddzielnych częściach, poprzedzonych każdą oddzielnym krótkim, syntetycznym wstępem. Wprowadzają one czytelnika w najważniejsze problemy związane z załączonymi dokumentami.

Ani w tomie opublikowanym, ani też w przygotowywanych do druku nie wyodrębniono w osobnej części dokumentów i materiałów dotyczących problemów wschodniopruskich. Jednakże integralny związek spraw wschodnio-

³ Ibidem, ss. 113—114.

⁴ Ibidem, ss. 114—154. Na zakończenie podano tekst negatywnej opinii Komisji Towarzystwa (Onufry Kopczyński, F. Dmochowski) o przekładach z Propercjusza.

¹ L. Grosfeld, *Polityka państw centralnych wobec sprawy polskiej w latach pierwszej wojny światowej*, Warszawa 1962.

² H. Jabłoński, *Polityka Polskiej Partii Socjalistycznej w czasie wojny 1914—1918*, Warszawa 1958; tenże, *Narodziny Drugiej Rzeczypospolitej 1918—1919*, Warszawa 1962.

³ *Problem polsko-niemiecki w traktacie wersalskim*, praca zbiorowa pod redakcją J. Pajewskiego, Poznań 1963.